

Nova generacija vstaj – od Tunizije do Slovenije

Socialna in politična vstaja nove generacije se začne v Tuniziji

Nova generacija vstaj se začne v Tuniziji. Vstaje v osrednjem delu te države izbruhnejo decembra 2010 (Missaoui in Khalfaoui, 2011). Zažigalno vrstico prižge Mohamed Bouazizi, ki se protestno zažge, ker mu policija prepove prodajanje zelenjave na tržnici

in mu s tem odvzame edini vir prihodkov. Samozažigu sledijo novi samomori v znak protesta (elektrosamoeksekucije in samozažigi) in protesti ter spopadi s policijo. Ves mesec se ogorčeni prebivalci tunizijske periferije spopadajo s policijo in pripadniki režima Bena Alija (ibid.). Pri tem uporabljajo razvito mrežo mobilne telefonije, ki jim omogoča, da napadajo predstavnštva režima kot inteligentni roj (Steidel in Griziotti, 2011). Najprej podnevi, nato se zaradi velikih žrtev reorganizirajo in policijske postaje napadajo ponoči. Ko so predstavniki osrednje oblasti prisiljeni v umik, se prebudita tudi glavno mesto Tunis in civilna družba – sindikati in opozicijske stranke (Missaoui in Khalfaoui, 2011). Velika zborovanja proti režimu Bena Alija v režiji civilne družbe imajo nekoliko drugačno vsebino od vstaj v provinci.¹ To ni več toliko socialni revolt zaradi revščine in brezperspektivnosti, ampak političen revolt, ki v prvi vrsti zahteva odhod Bena Alija in njegovega režima ter politične reforme, ki bodo razgradile avtokratski režim. Takrat postane tunizijska revolucija zanimiva tudi za zahodne medije, ki jo začnejo interpretirati kot vstajo za uvedbo liberalno demokratskega režima zahodnega tipa. Odhod Bena Alija pa ne prinese pomiritve in stabilnosti. Kljub pomirjajoči naraciji tunizijske vstaje, ki jo slika kot izraz nacionalne enotnosti proti Benu Aliju in njegovemu ozkemu krogu, kljub širjenju predstave, da je bila to miroljubna in nenasilna revolucija, ki je hotela le odhod avtokrata in politične reforme, kača revolta vijuga naprej.² Tako nastajajo nove strukture in prakse revolucije. Kot odgovor na poskus privržencev Bena Alija, da bi širili teror in s tem v ljudeh vzbudili željo po vrnitvi režima trde roke, nastanejo komiteji za obrambo revolucije. Zaradi poskusov centrov ekonomske in družbene moči, da bi zaustavili napredovanje revolucije pri padcu režima Bena Alija, se začno okupacije Casbe. Prva zasedba doseže odstop vseh pripadnikov Bena Alija iz javnih funkcij, druga doseže razpis volitev v ustavodajno skupščino

¹ Za več informacij glej <http://www.njnetwork.org/Living-Democracy-Ziva-demokracija> (16. februar 2013).

² Za več informacij glej <http://www.njnetwork.org/Living-Democracy-Ziva-demokracija> (16. februar 2013).

³ Med izganjalce socialne razsežnosti vstaj spada tudi avtor knjige *Razjezite se!* (Hessel, 2010). Tako je na predstavitvi slovenskega prevoda knjige v Ljubljani zaradi spopadov s policijo omalovaževal tunizijsko vstajo. Hardt in Negri sta v *Skupnem* glede ogorčenja in sile jasna. »V ogorčenju (...) odkrivamo našo moč, da delujemo proti zatiranju in izzovemo vzroke naše kolektivne stiske. V izražanju ogorčenja se upira naša sama eksistenca. Ogorčenje potemtakem vključuje določeno mero nasilja. To se tesno navezuje na dejstvo, da upiranje oblasti, izraz svobode proti oblasti, vedno vključuje razsežnost sile – ko se delavec sooči s šefom, kolonizirani zoperstavi kolonizatorju, državljani državi in tako naprej.« (Hardt in Negri, 2011: 218)

(Missaoui in Khalfaoui, 2011). Vendar tudi volitve v ustavodajno skupščino ne uspejo popolnoma umiriti družbenega vrenja. Motor revolucije z občasnimi nenadnimi pospeški brunda naprej.

Volitve v ustavodajno skupščino ne pomenijo vrnitve družbenega konsenza. Deloma zato, ker na njih zmagajo močno sponzorirane prozahodne in islamistične sile. Predvsem pa zato, ker zgolj politične reforme ne rešijo temeljnega problema Tunizijcev – to je popolna brezperspektivnost, še posebej mladih. Mesto Tunizije znotraj globalne hierarhije delitve dela je deprivilegirano. Tunizija je mejna dežela Evropske unije, ki je v času neoliberalne dirke proti dnu vanjo izvozila delovno intenzivne gospodarske panoge, kot je tekstilna industrija (Negri, 2011). Ne bi pretiravali, če bi rekli, da lahko mladi Tunizijci izbirajo med delom v »švicfabrikah« doma ali delom na črno kot nedokumentirani migranti v Evropski uniji. Periferni položaj v evropskem ekonomskem območju, status t. i. tretje države (ki pomeni, da veljajo za njene državljane skrajno

striktni pogoji za prehod meje z državami Evropske unije) in relativno dobro razvito javno šolstvo (to je ostanek modernizacijskih naporov države, ki se je z velikimi upi izvila iz kolonialnega jarma), so dejavniki, ki v veliki meri določajo dinamiko revolta, vstaje in tudi distribucije politične moči po volitvah v ustavodajno skupščino. Zmago političnega islama lahko tako povežemo z njegovo sposobnostjo, da artikulira socialno vprašanje, in to na način karitativnosti, da izziva globalne hierarhije moči in ponuja panislamski skupen gospodarski, kulturni in politični prostor. Od izrivanja socialne razsežnosti vstaje, ki je potekala na način poudarjanja njene miroljubnosti in nacionalne enotnosti ter brisanja spomina na izgredniško mladino, so imeli na koncu največ islamisti.

Tunizijska vstaja je začetek nove generacije vstajništev, ki nastane po izbruhu globalne finančne krize. Vstajništva drugod po arabskem svetu (na primer v Egiptu), v Evropi, Izraelu in ZDA niso od tunizijske sprejele zgolj metode zasedbe trgov. V Tuniziji lahko prav tako zasledimo nekatera protislovja in probleme, ki predstavljajo izziv za vse naslednje vstaje. Tukaj je treba najprej opozoriti na vprašanje vzajemne artikulacije socialne in politične revolucije. Že v Tuniziji se pokaže, da sta socialna in politična dimenzija revolucije nerazdružljivi. Zanemarjanje socialne dimenzije onemogoča zares radikalne politične spremembe oziroma je socialna revolucija motor nastajanja zares radikalnih inovacij v političnih praksah demokracije. Vstaja v Tuniziji opozori na pomen demokracije, saj vzpostavi jasno enačbo med bojem proti revščini in brezperspektivnosti ter demokratizacijo. Poskusi, da bi vsilili razumevanje demokratizacije kot vzpostavljanje režima liberalno demokratičnega predstavništva, so povezani z zanikanjem socialne razsežnosti vstaje.³ Poudarjanje socialne razsežnosti vstaje, torej poudarjanje boja proti izkoriščanju in gospostvu, potiska diskurz o demokraciji daleč onkraj liberalno demokratskih omejitev – v smer neposredne, participativne, kolaborativne in absolutne demokracije. Takšna vzajemna artikulacija med socialnim in političnim je značilna za celotno novo generacijo vstaj, ki se začne v Tuniziji. Tam se zgodba nove revolucije začasno konča v primežu velikih svetovnih sil in interesov, v primežu evra in naftnih dolarjev. Toda motor revolucije ostane. Tudi v času volitev v ustavodajno skupščino v krajih na periferiji občasno preženejo lokalne guvernerje, ki jih nastavlja centralna tunizijska oblast. In brezposelni z diplomami ostanejo največje družbeno gibanje (Hamdi in Mejri, 2011). Ostaja boj proti centralizaciji moči, za njeno enakostno distribucijo, ki poteka od vzpostavitve modernih centraliziranih nacionalnih držav.

In ostaja boj najbolj izobražene generacije v zgodovini človeštva za prihodnost, ki je mogoča le s prilastitvijo znanja kot infrastrukture komunikacije in sodelovanja.

Iz Tunizije se vstaja najprej razširi na Egipt in preostale arabske države. Zaradi spremembe objektivnih družbenih pogojev, ki nastane zato, ker je globalna kriza porušila krhka ravnovesja, in zaradi inspiracije in upanja, ki ju prinese vstaja v Tuniziji. Vstaja v Egiptu se srečuje z enakimi protislovji in težavami kot tunizijska in tudi njen rezultat je podoben. Drugje po arabskem svetu, na primer v Libiji, so vstaje zadušene v krvavih državljanskih vojnah, katerih botri so tekmujoče lokalne oligarhije in svetovne sile. V Libiji slednje najdejo način, kako naddoločiti ljudska vrenja v arabskem svetu in jih vpreči v projekt restavracije nadzora in ponovne umestitve v globalne hierarhije delitve dela in gospodstva. Velike aspiracije arabskih ljudstev so tako večinoma zaustavljene v uničujočih državljanskih vojnah in neposrednih ter posrednih vojaških intervencijah.

Uporniške province Evrope

Medtem iskra preskoči v Evropo, ki se s finančno krizo znajde v najhujši krizi integracije. S finančno krizo se pokažejo vsa protislovja, nedorečenosti in razpoke projekta integracije, ki ga vodijo tehnokratske politične elite. Do finančne krize se je zdelo, da je projekt evropskega združevanja okrog enotne valute *win-win* situacija. Ekonomsko razvitejšje države so z evropsko valuto pridobile veliko konkurenčno prednost, periferne države članice Evropske unije in evrskega območja pa so dobile možnost poceni zadolževanja in velikih investicij. Evropa je modelirana po nemškem modelu gospodarskega razvoja, poceni posojila in krediti pa bi naj pomagali »tistim, ki zaostajajo«, da naredijo hiter skok naprej v razvitosti in konkurenčnosti. S finančno krizo se je dokončno izkazalo, da je model integracije, ki je bil zasnovan na konservativni monetarni politiki, napačen. Za to je več razlogov. Eden je gotovo skorumpiranost lokalnih oligarhij na periferiji, ki je povezana z zgodovino avtoritarnega vladanja proti oblikam ljudske moči. V hudi krizi suverenega dolga so se tako znašle države, kot so Italija, Španija, Portugalska in Grčija, ki so po drugi svetovni vojni dušile aspiracije množic po ljudski oblasti s političnim avtoritarizmom. Drugi razlog je gotovo neoliberalen model razvoja in vladanja, ki sloni na osrednjosti financ v kapitalistični akumulaciji (Marazzi, 2010). Evrske države, ki so se znašle v hudi krizi suverenega dolga in sestavljajo akronim PIGS (Portugalska, Irska, Grčija in Španija), so bile območja vrtoglavih finančnih investicij. Privatna deficitna poraba, ki je nadomestila keynesijansko javno, je iz dolga naredila poglaviten mehanizem črpanja presežne vrednosti (López in Rodríguez, 2011). Megalomanske investicije v nepremičninski sektor so ustvarile finančne balone. Ko so ti s finančno krizo počili, so se v revščini in brez sredstev za preživetje znašle cele regije in celi sektorji populacij. Pok finančnih balonov je najbolj prizadel gradbeni sektor in s tem migrantske delavce ter storitveni sektor, vezan na razvoj nepremičninskega trga, s tem pa mlade in izobražene delavce. In navsezadnje je razlog za krizo evropske integracije v preprostem dejstvu, da je kapitalizem hierarhični sistem in da *win-win* situacije ni. To je pomemben poudarek, saj pojasnjuje, zakaj so vstaje v Evropi tako povezane z boji za drugačne tipe prilaščanja, z boji proti privatizaciji, za skupno. Vstaje namreč večinoma povzemajo spoznanje prejšnje generacije vstaj, ki jih enačimo z alterglobalističnim gibanjem; da je nacionalni okvir organiziranja, ki omogoča mobiliziranje vseh družbenih sil za izboljšanje položaja znotraj globalnih kapitalističnih hierarhij, preživet. To pomeni, da so danes mogoči le taki osvobodilni projekti, ki odpirajo možnosti za pluralnost modelov razvoja.

Danes si ne moremo zamisliti osvobodilnega projekta brez priznavanja razlik in gradnje skupnega na osnovi svobodnega izražanja in proizvajanja razlik, kar se je pokazalo v Španiji, ki je evropska država, v kateri se plamen nove generacije vstaj razplamti najprej, in sicer maja 2011. Neposredni povod za špansko revolucijo, kot jo poimenujejo sami vstajniki, so volitve, ki na začetku hude krize ne obetajo kaj več od potrditve vladavine strank oziroma partitokracijo. V času volilnega molka ljudje protestirajo proti volitvam in volilnemu sistemu, ki ne omogoča, da bi se izrazile ideje zunaj partitokracije. Pri tem nasilno posreduje policija, na kar se ljudje odzovejo z množičnimi okupacijami trgov. Nastane gibanje *acampadas* oziroma taborov. Povedno je, da za predhodnika španske vstaje številni pojmujejo gibanje za digitalne pravice, ki je nasprotovalo uvedbi represivne zakonodaje proti spletnemu piratstvu, in gibanje za spremembo zakonodaje, ki postavlja banke v izrazito privilegiran položaj glede na dolžnike, ki so vzeli hipotekarne kredite za nakup doma (López in Rodríguez, 2011). Boja za digitalne pravice in pravice do doma sta tako ključa za razumevanje španske revolucije. Prvi spopad kaže na pomen digitalnega skupnega, interneta in socialnih omrežij v današnji produkciji. Finančni kapitalizem črpa presežno vrednost iz vse družbe. To je akumulacija, ki je povezana s prekerizacijo, ta pa se kaže tudi kot po družbeni tovarni razpršeno digitalizirano delavstvo in s *crowdsourcingom*, ki se večinoma dogaja v internetnem okolju, znotraj socialnih omrežij, v katerih si gradimo mreže sodelovanja, pri čemer imajo profit internetne in komunikacijske korporacije (Marazzi, 2010). Španska vstaja jasno pokaže, da se v krizi finančnega kapitalizma oblikuje nov antagonističen subjekt dela, ki je digitaliziran prekerec. Drugi spopad kaže na protislovja privatizirane blaginje. Političen projekt gradnje srednjega sloja kot poskus preprečitve potencialne politične hegemonije delavskega razreda je povezan z individualnim lastništvom hiš in stanovanj (López in Rodríguez, 2011). Zato ni nič nenavadnega, da je bilo eno od gesel Francovega režima, da Španci niso narod delavcev, ampak narod lastnikov domov. In prav financijalizacija je ključna pri fabrikaciji precej množičnega srednjega razreda individualnih lastnikov domov z zadolževanjem. Seveda je financijalizacija kot kapitalistični odnos izključujoča, saj je oblika privatizacije skupnega, pri kateri je del tistih, ki kot kreditojemalci vstopijo v produkcijo skupnega, vedno izključen (Marazzi, 2010). S krizo finančnega kapitalizma se ta odnos izkoriščanja in izključevanja zaostri, pri čemer je ogrožena sama produkcija srednjega razreda. Obenem pa nastane potencialno zavezništvo med proletariziranimi in propadajočim srednjim razredom.

V Španiji, kjer se tako očitno manifestirajo protislovja finančnega kapitalizma, vstaje še očitneje poudarijo že v Tuniziji odkrito enačbo, da gresta socialna in politična vstaja skupaj. Izhodiščna kritika volilnega sistema in partitokracije se kmalu preoblikuje v gradnjo paralelnih oblik samovladanja, ki jih poganjajo socialni motivi. Rezultat so številni tehnopolitični eksperimenti neposredne demokracije, ki je razumljena kot participativna in sodelovalna (Toret Medina, 2012). Novo izkušnjo tehnopolitične digitalizirane delovne sile v španskih vstajniških gibanjih uspešno prevajajo v tehnopolitično digitalizirano neposredno demokracijo, ki je mrežna in ekspanzivna. Tako nastane nekomercialno socialno omrežje *n-l.cc* in vsako politično akcijo spremlja gradnja digitalnih instrumentov poročanja, organiziranja in sprejemanja odločitev. Nastajajoče nove oblike neposredne demokracije v odprtem, neomejenem in vključujočem mrežnem prostoru pa ne sledijo zgolj novi izkušnji dela in življenja digitaliziranih in informatiziranih prekernih delavcev in delavk, ampak tudi novi razredni kompoziciji. Zanj je značilna skrajna segmentacija v smislu številnih pravnih položajev delavcev in delavk, pa tudi nova subjektiviteta, ki presega klasično delitev na delo in kapital. Finančna akumulacija kot odgovor na potencialno hegemonijo delavskega razreda premesti klasično delitev na delo

in kapital. Najprej s sistematičnim preusmerjanjem prihrankov delavcev na finančne trge, s čimer poganjajo kapitalistično mašinerijo ne le kot delavci, ki jim je odtujeno presežno delo, ampak tudi kot mali rentniki, ki imajo na primer svoje prihranke za pokojnine naložene v vrednostnih papirjih. In nato z vse večjim pomenom produkcije človeka po človeku, ki je rezultat razvoja države blaginje. Antagonistični subjekt tako ni več zgolj mezdni delavec v blagovni proizvodnji, ki je odtujen od produkcijskih sredstev in proizvodov svojega dela, ampak tudi proizvajalec, ki ima dostop do družbene blaginje kot mali rentnik in dolžnik ter subjektiviteta, ki želi intervenirati v družbeno blaginjo kot sfero njene produkcije.

Skrajna segmentacija dela zahteva oblike organiziranja za družbene spremembe, ki ne redčijo heterogenosti in različnosti, za to pa so najprimernejše mrežne oblike. Neobstoj jasne polarizacije na delo in kapital ter skrajna segmentacija dela in družbe poleg svobodnega izražanja različnosti zahtevata tudi procesno in konstituirajočo sestavljanje teh razlik v novo demokratično vladavino. Če uporabimo terminologijo modernega revolucionarnega republikanizma, se kontraoblast demokracije proti oligarhiji in tiraniji sestavlja postopoma, skozi procese definiranja skupnih pojmov med različnimi.⁴ Velik pomen biooblasti oziroma družbene blaginje kot sfere produkcije subjektivitete pa premika fokus upiranja in delovanja od sfere neposredne produkcije k definiranju nove blaginje, ki vključuje različnosti. Zato je za španska gibanja poleg neposredne demokracije v mreži značilno tudi, da izhajajo iz definicije skupne blaginje. Iz tega lahko sklenemo, da vstaje ne iščejo nove suverenosti, da torej ne razumejo oblasti kot suverenosti, ki se jo zavzame, ampak da skozi procesno neposredno demokracijo v mreži politično konstituirajo novo demokratično vladavino.⁵

Udarec v srce finančnega kapitalizma

Iz Španije se plamen vstaje razširi na Združene države Amerike. Iznemada, v samo osrčje finančnega kapitalizma, kot poskus okupacije Wall Streeta. Medtem ko vstaje v arabskem svetu ciljajo avtoritarne režime in kompradorske buržoazije, v Španiji pa partitokracijo in evropsko integracijo kot diferencialno in hierarhizirajočo mašino, je gibanje *Occupy* prvenstveno usmerjeno proti vladavini korporacij in finančnih institucij. Na ravni nacionalne politike je gibanje, kot lucidno ugotovi Naomi Klein, usmerjeno proti politiki demokratov (Klein, 2011). Predsedstvo Baracka Obame izda pričakovanja množice Američanov, ki se po obdobju šoka Busheve doktrine permanentne globalne vojne mobilizirajo za volilno zmago prvega afroameriškega predsednika v zgodovini ZDA. Ponovno odkritje duha civilnih gibanj v času pred volitvami, ki sovpadе z izbruhom finančne krize, navdahne upanje, da je mogoč demokratičen izhod iz krize. Kot po izbru-

⁴ Koncept skupnih pojmov uporablja Spinoza. Z njim izraža proces konstituiranja biti na način takšnega združevanja teles, ki povečajo moči posamičnih teles in sestavljenega telesa. »Skupni pojem označuje kompozicijo dveh ali več teles in enost te kompozicije.« (Deleuze, 1981: 127) Nova generacija vstaj pomeni demokracijo brez suverenosti, zato je Spinozova politična misel ponovno zelo aktualna.

⁵ To je nasploh značilnost vstajništva po padcu zgodovinskega socializma. Gibanje brezposelnih *Piqueteros* iz Argentine na primer izhaja iz koncepta oblasti kot odnosa, in ne suverenosti. »Ljudska oblast ni oblast nad, ukazovanje in vsiljevanje volje drugim, temveč je moč delovanja, gradnje. In kaj je oblast, ki gradi podrejene razrede in podvržene? To je oblast kot družbeni odnos. Kaj pomeni, da je oblast družbeni odnos? Ko govorimo o proizvodnji novih vrednosti in upravljanju z njimi, ko govorimo o vrednostih v našem vsakdanjem življenju, ko govorimo o tem, da je treba spremeniti družbo danes, ko mislimo, kako spremeniti in peljati družbo danes – na ta način anticipiramo družbo, ki jo želimo. Družba, ki jo želimo v tem pojmovanju ljudske oblasti, ni povezana z idejo, da bomo nekega dne prevzeli državni aparat, da bomo prevzeli oblast. Zato ker oblasti ne razumemo kot predmet, ampak kot odnos, ki se gradi, ki se ga dela.« Glej video, dostopen prek: <https://www.youtube.com/watch?v=brlKZ93gzJA> (16. februar 2013).

hu velike depresije množična ljudska mobilizacija obeta novo različico New Deala, zaveznitva med ameriško administracijo in proizvajalci družbenega bogatstva proti neracionalnim kapitalističnim subjektom, tokrat finančnim. Zgodi se prav nasprotno. Po izvolitvi Obame se civilna gibanja demobilizirajo in republikanci z lahkoto blokirajo vse poskuse Obamove administracije, da bi vpeljala naprednejšo socialno politiko. Obame brez pritiskov od spodaj tudi ne zanimajo radikalnejše družbene spremembe v smeri večje enakosti, ampak repozicioniranje ZDA v globalnih odnosih, pri čemer opusti unilateralizem predhodnika in poskuša ponovno prevzeti imperialno pobudo (Negri in Hardt, 2010). Umiku iz Iraka tako sledi okrepitev policijske vojne proti terorizmu v Afganistanu in Pakistanu, oddaljevanju od interesov naftne industrije pa sledi približevanje novim industrijam, med njimi finančni. In prav *bail out*, dokapitalizacija hazarderskih finančnih institucij, podžge gibanje *Occupy*.

Occupy, ki navdahne številna sorodna gibanja po svetu, prevzame metodo zasedbe trgov od arabskih vstaj in španskih *acampad* in prinese fronto v samo središče finančnega kapitalizma. Tako dobi za novo generacijo vstajništev kritika financializacije osrednji pomen. Ob tem se pokažejo različna pojmovanja financializacije in finančnega kapitalizma in s tem tudi različni politični projekti. Zagovorniki teze, da je za kapitalizem še vedno paradigmatični industrijski kapital, vidijo v finančni akumulaciji in kapitalu zgolj balon, ki nastane kot črpanje presežne vrednosti iz industrijske proizvodnje, pri čemer se profitov ne vrača v mezde in investicije v industriji. Zagovorniki teze, da finančna akumulacija in kapital izražata nove sfere družbene produktivnosti, pa zatrjujejo relativno ločenost industrijske in finančne akumulacije (Marazzi, 2010). Iz tega izhajata različna politična projekta. Prvi vidijo rešitev v reindustrializaciji, drugi pa v projektih reapropriacije na terenu finančnega kapitalizma. Prvi se osredotočijo na podpiranje industrijskih sindikatov, drugi na definicijo novih pravic in blaginje, ki bi izhajale iz novih sfer produktivnosti in novih oblik proizvodnje vrednosti in kapitala. In morda je imelo gibanje *Occupy* večje uspehe pri izumljanju novih oblik boja kot pri povezovanju s sindikati. Po obdobju okupacij, ki se kmalu razširijo po celotnih ZDA, nastanejo pomembne oblike boja proti deložacijam posameznikov in družin, ki niso uspeli plačati hipotekarnih posojil, in boja za odpis študentskih dolgov.⁶ Na ta način gibanje *Occupy* interpretira novost finančne akumulacije in finančnega kapitalizma, ki je v tem, da so finance oblika privatiziranja skupnega in izključevanja iz njega in da je kriza v prvi vrsti nastala zaradi privatizacije sistemov blaginje, ker so postale temeljne potrebe surovina za bogatenje bank in finančnih trgov. Fokus delovanja se tako prestavi v smer blaginje in pogojev dostopa do nje, kar pomeni politizacijo sfere reprodukcije. Ker je to sfera produkcije subjektivitet, ni presenetljivo, da je gibanje *Occupy* izjemno pozornost namenjalo načinom organiziranosti in sprejemanja odločitev, ki mora slediti imperativom prefigurativne politike, v smislu, da v boju anticipiramo družbo, ki jo hočemo v prihodnosti (Graeber, 2011). Gibanje *Occupy* tako skrbno prakticira neposredno, vključujočo in participativno demokracijo (Juris, 2012), pri čemer si obilno pomaga s tehnologijo *web 2.0*, ki dobiva, podobno kot v Španiji, ustvarjalne aplikacije v fizičnem prostoru.

Demokracija direktne akcije

Occupy Wall Street je galvaniziral prvo koordinirano globalno vstajo 15. oktobra. Pred tem datumom, ki zaznamuje začetek poskusov globalne koordinacije nove generacije vstaj, potekajo številni

koordinacijski sestanki in skupščine, med njimi *Reseau des luttés* v Tunisu in *Hub Meeting* v Barceloni. K mobilizaciji pomembno prispevajo tudi nova globalna gibanja v virtualnem prostoru, na primer *Anonymus*, ki je spletna različica revolucionarnega republikanizma 21. stoletja. 15. oktobra 2011 pride vstaja tudi v Slovenijo. Takrat se zgodi največja samoorganizirana, od sindikatov neodvisna demonstracija v zgodovini samostojne države. To je obdobje politične krize v Sloveniji in dramatične krize evrskega območja, ki pa se v Sloveniji še ne čuti v vsej svoji razsežnosti. Politike zategovanja pasov se začnejo šele z vlado Janeza Janše na začetku prihodnjega leta. Tako ima gibanje 15o, ki se poimenuje po datumu velike demonstracije v Ljubljani, Mariboru in Kopru, množičnejši domet le do predčasnih državnozbornskih volitev decembra 2011. Slednje za kratek čas pomirijo družbene in politične napetosti in tako odigrajo vlogo, ki je namenjena volitvam v liberalno demokratičnih režimih, in sicer vlogo kanaliziranja napetosti in konfliktov v nov družben konsenz. Ta konsenz se kmalu izkaže za izredno krhkega in že čez eno leto sledi še silovitejša vstaja. Zato je bil 15o nekako predčasen. Gibanje nastopa z geslom, da nas nihče ne predstavlja, s čimer izraža nepovratnost politične krize in krize prve republike z njeno liberalno demokratično ustavo. Obenem artikulira upor proti politiki zategovanja pasov, kar izraža z geslom »denar ljudem, ne pa bankam«. In tudi ta kritika je anticipacija poznejšega dogajanja. Zaradi svoje predčasnosti ostane vstaja 15. oktobra omejena v množičnosti. Rodi dve okupaciji, okupacijo trga pred ljubljansko borzo in okupacijo Filozofske fakultete, ki postaneta prava laboratorija političnih inovacij. Okupacija trga pred borzo, ki se poimenuje *Boj za*, se začne kmalu enačiti z gibanjem 15o, medtem ko se okupacija Filozofske fakultete od tega gibanja kmalu distancira. Prav tako obstajajo poskusi prenosa skupščin 15o v druge prostore, kot sta Fakulteta za družbene vede in Socialni center Rog. Podobno kot gibanje *Occupy* v ZDA in *indignados* v Španiji gibanje 15o eksperimentira z novimi oblikami neposredne demokracije (Razsa in Kurnik, 2012). Gibanje striktno zavrača vsako politično ter interesno predstavništvo in išče možnosti neposredne demokracije, ki bi predstavljale alternativo referendumski neposredni demokraciji, ki je bila v najnovejši zgodovini Slovenije pogosto instrument demokracije kot tiranije večine nad manjšino. Zaradi socialne narave in antikapitalizma je gibanje 15o kritično do liberalno demokratične ustave z modelom političnega predstavništva in institucionalnimi garancijami človekovih pravic. Zato mora na ravni samega pojmovanja politične skupnosti nujno najti alternativne načine zagotavljanja manjšinskih pravic. V času, ko se desnica mobilizira za zavrnitev sprememb družinskega zakonika na referendumu in referendum kot institut neposredne demokracije spet postane orodje zatiranja manjšin, v resnici nastajajoči argumenti za neposredno demokracijo 15o žal ne dobijo priložnosti, da bi prodrli iz ozkih krogov samih aktivistov. Prav gotovo pa so lahko z vse večjo krizo predstavniške demokracije vse pomembnejši.

Striktno zavračanje vsakega interesnega in političnega predstavništva izraža manjšinskostno⁷ sestavo gibanja 15o, ki se oblikuje predvsem v taboru pred ljubljansko borzo in v številnih direktnih akcijah. Poglavitno načelo gibanja je demokracija direktne akcije, ki se v skupščinah in delavnicah gibanja uveljavi iz več razlogov (Razsa in Kurnik, 2012). Najprej zato, ker v

⁷ V besedilu o neposredni demokraciji in politiki postajanja s soavtorjem Razso obširno dokumentirava, da izhaja pojmovanje neposredne demokracije kot demokracije direktne akcije iz bogate zgodovine manjšinskostnega aktivizma v Sloveniji, ki se je razvijal v boju izbrisanih in migrant-skih delavcev (Razsa in Kurnik, 2012). Sicer je manjšinskost Deleuzov in Guattarijev koncept. Je »univerzalna figura«, ki nam omogoča razumeti manjšinskostne prakse demokracije direktne akcije, saj naslavlja moči postajanja, ki pripadajo popolnoma drugemu registru kot oblast in dominacija. »Nenehno spreminjanje vzpostavlja manjšinskostno postajanje vsakogar, ki nasprotuje večinskemu dejstvu nobenega. Manjšinskostno postajanje kot univerzalna figura zavesti se imenuje avtonomija. Revolucionarji zagotovo ne postanemo z uporabljanjem manjšinskega jezika kot dialekta, z regionalizacijo ali getoizacijo; prej z uporabo številnih manjšinskih elementov, ki jih spajamo, povežujemo in tako izumljamo posebno, nepredvidljivo avtonomno postajanje.« (Deleuze in Guattari, 1980: 134)

okupaciji delujejo aktivisti in aktivistke avtonomnih družbenih gibanj, ki prakse demokracije direktne akcije razvijajo že prej. Metodologija aktivističnega oziroma militantnega raziskovanja, ki se razvija v gibanju Nevidnih delavcev sveta (Kurnik, 2009), odgovarja na izključenost migrantskih in prekernih delavcev iz kanona mezdnega dela, ki je institucionaliziran v sindikalnem interesnem predstavištvu. Izključenost iz političnega in socialnega državljanstva, ki je značilna za migrantske in prekerne delavce, je vzrok za drugačne oblike participacije, ki niso povezane s predstavištvom, ampak z gradnjo moči in torej z direktno akcijo. Tako kot je zgodovinski IWW (*Industrial Workers of the World*), medtem ko je organiziral večinoma migrantske in dequalificirane delavce brez političnih pravic, izumil direktno akcijo v obliki sabotaže in samoredukcije, je novodobni IWW (*Invisible Workers of the World* oziroma Nevidni delavci sveta) med brezpravnimi migrantskimi in prekernimi delavci iskal oblike njihove moči in možnosti njenega političnega organiziranja. Poleg aktivistov in aktivistk Nevidnih delavcev dajo oblikam samoorganizacije 15o velik pečat direktni socialni delavci in delavke. Direktno socialno delo izhaja iz potreb uporabnikov socialnega varstva in demokratizacije odnosov med socialnimi delavci in delavkami ter uporabniki socialnih storitev. Gibanje Iz-hod, ki prevzame in razvija metodologije direktnega socialnega dela, v 15o prinese metodologije krepitve moči, ki z lahkoto stopijo v dialog z že omenjenimi metodologijami aktivističnega oziroma militantnega raziskovanja. Demokracija direktne akcije, ki nastane iz spoja različnih aktivističnih izkušenj, se v gibanju z lahkoto uveljavi, saj deluje v kontekstu nepovratne krize predstaviške politike; ko so institucije javne oblasti zgolj izvajalci politik finančnih trgov in bank je vsako naslavljanje javnih oblasti obsojeno na neuspeh. Zato je demokracija direktne akcije kot vzajemna artikulacija zahtev in gradnja družbene moči pravzaprav edina logična izbira (Razsa in Kurnik, 2012). Tretji vir praks demokracije direktne akcije, ki je prav tako povezan z manjšinskostno sestavo gibanja, je povezan s kritiko nacionalistične homogenizacije in izključevanja ter s kritiko partijskega demokratičnega centralizma. Metode aktivističnega raziskovanja v avtonomnih gibanjih se namreč večinoma oblikujejo v bojih izbrisanih in migrantskih delavcev, ki naslavlajo probleme nacionalističnega izključevanja, in v avtonomnih družbenih in političnih bojih, ki zavračajo marksistično-leninistično pojmovanje nadzora partije nad procesi družbene emancipacije.

Gibanje 15o tako prakticira gibanjsko neposredno demokracijo, ki je povezana s pravico do upora in se razvija v brezmejnem, odprtem, mrežnem in ekspanzivnem prostoru. Telesna politika 15o, politika torej, ki ne izhaja iz najstva, ampak iz širjenja možnosti in moči, tako na tako rekoč laboratorijski ravni učinkovito odgovori na temeljno dilemo neposredne demokracije. Če je razumljena kot demokracija direktne akcije, ki se dogaja zunaj prostora suverenosti in delegiranja moči in pravic, v mrežnem in ekspanzivnem prostoru, ki ga gradijo uporne singularitete, neposredna demokracija ne more biti tiranija večine. V 15o se tako razvijejo politične prakse, ki so zelo podobne praksam, razvitim med španskimi gibanji in v gibanju *Occupy* v ZDA. Za vse te prakse je značilno, da so konsenzualne, vključujoče in da vzpostavljajo gibanje samotransformacije. Gibanje 15o po dobrega pol leta intenzivnega delovanja doživi zaton. Najprej zato, ker političnim elitam začasno uspe pomiriti politično krizo z volitvami in oblikovanjem nove vlade, deloma pa zato, ker se politike zategovanja pasov v polni meri začnejo izvajati več kot pol leta od izbruha gibanja. Tako aktivisti v svojem naslavljanju manjšinskostnih vprašanj ostajajo precej osamljeni. Kljub temu pa gibanje 15o odpre nove boje na terenu finančnega kapitalizma, kot je boj proti dokapitalizaciji bank in boj za reappropriacijo družbene rente, ter omogoči pomembne teoretske inovacije v obravnavanju demokracije v krizi predstavištva.⁸ Po kratkem zatišju gibanja

15o nova generacija vstaj izbruhne z vso silovitostjo. Tokrat vstaja ni zgolj domena aktivističnih kolektivov, ampak je obenem teren političnega spopada med različnimi nosilci družbene, ekonomske in politične moči. V tej situaciji se senzibilnosti in prakse, ki so nastale v 15o, angažirajo zato, da bi se v vstajah afirmirala avtonomija ljudstva proti poskusom levih in desnih oligarhov ter političnih elit, ki jih želijo instrumentalizirati.

Velik teoretski in praktični napor gibanj, kot so *Occupy*, 15o in *indignados*, je usmerjen v drugačno razumevanje političnega prostora. Vprašanje, ki si ga zastavljajo, je, kako organizirati demokratično gibanje osvobajanja v času zatona nacionalnih držav, ko so te zgolj izvajalec neoliberalnih politik finančnih trgov in postnacionalnih centrov suverenosti. Omenjena gibanja razumejo tak prostor kot transnacionalen, mrežen, odprt in ekspanziven, kot prostor samoorganizacije potreb oziroma prostor definiranja pravic, ki so izraz ekspanzivne moči multitudine. Ob tem se pojavlja kritika teh gibanj, češ da jim zaradi neobstoja transnacionalnega institucionalnega okvirja manjkajo ustrezni institucionalni vzvodi za spreminjanje družbe. S tem problemom se sicer v transnacionalnih gibanjih zadnje čase spopadajo tako, da konceptualizirajo nove načine institucionalizacije revolucionarne politike (Hardt in Negri, 2010). Problem neobstoja institucionalnih okvirjev revolucionarne politike v obdobju postnacionalnega finančnega kapitalizma je še posebej izrazit v situacijah velikih družbenih pretresov, množičnih gibanj in vstaj, na primer v Grčiji. Slednja ni zgolj poligon neoliberalne kapitalistične revolucije od zgoraj, ki jo vsiljuje krizna diktatura Evropske unije, ampak je tudi paradigmatični primer izhlapljivosti vstaj, če ne bodo našle novih institucionalnih okvirjev za spreminjanje odnosov sil v korist izkoriščane večine in demokratičnega upravljanja skupnega bogastva.

Od hegemonije k upanju

Grški primer je razvpit. Država, v kateri je politično dinamiko po drugi svetovni vojni določal boj oligarhij proti želji množic po ljudski oblasti, boj, ki je vzpostavil režim klientelističnega avtoritarizma, se je znašla v akutni krizi suverenega dolga. To je precej tipična situacija evropske periferije; zveza lokalnih koruptnih oligarhij in koruptne politične kaste ter bank, ki delajo denar iz denarja na način prvobitne akumulacije. Oligarhije bogatijo od poniklih javnih dolgov, njihovo zavarovanje pa je skupno bogastvo. Ogorčenje Grkov je popolnoma upravičeno, saj odplačujejo dolgove, od katerih niso imeli nič, s prisilnim odpovedovanjem socialnim in delavskim pravicam ter s privatizacijo naravnih dobrin in javnih storitev. In upor proti diktatorskemu zategovanju pasov je v Grčiji silovit. Nenehne demonstracije, stavke, zasedbe javnega premoženja, ki ga želi prodati vlada, samoorganiziranje potreb na ravni četrti, socialne klinike, zadruge, vse to so izrazi konstituirajoče moči. Slednja pa je kljub množičnosti in silovitosti krhka, saj jo ogrožata represivna vlada in neonacistična stranka Zlata zora. Kot odgovor na potrebo po obrambi vstaj proti krizni diktaturi nastane stranka Syriza. To je široka koalicija političnih skupin in strank, ki je lani junija celo imela možnost, da zmaga na državnih volitvah. Volilni uspeh Syrize je povezan s tem, da predstavlja revolt velikega dela prebivalstva, obenem pa je atipična stranka, ki je opustila model predstavnitva. Tako je volilni program Syrize v prvi vrsti nov koncept vladanja, ki povzema inovacije družbenih gibanj proti zategovanju pasov.⁹ Zdravstveno reformo bi tako izpeljali na osnovi izkušnje socialnih klinik, davčno reformo bi izvedli z demokratizacijo ministrstva za finance in vključitvijo opolnomočenih uradnikov na ministrstvu v njeno pripravo.

¹⁰ Za več informacij glej <http://www.njetwork.org/Living-Democracy-Ziva-demokracija> (16. februar 2013).

Skratka, koncept vladanja, ki ga ponuja Syriza, je demokratizacija vseh domen družbenega življenja in vladanje z mobilizacijo ljudstva. To je logično, še posebej če upoštevamo, da bi njihova vlada doživela hudo nasprotovanje lokalnih oligarhov in tehnokracije Evropske unije. Ta neogramscijski koncept vlade sloni na družbeni hegemoniji, ki nastaja skozi upor proti varčevanju in privatizaciji, in trči ob resne omejitve, saj je zasnovan v okvirih nacionalne države. Grčija ni Venezuela. Zaradi njene vpetosti v evropski gospodarski prostor se zdi demokratični socializem v Grčiji precej nemogoč in iskanje institucionalnih okvirjev za revolucijo na transnacionalni ravni toliko bolj nujno. Poleg koncepta hegemonije v konceptu vladanja, ki ga ponuja Syriza, najdemo še eno zanimivo sestavino, ki jo lahko razumemo s pomočjo koncepta konstituirajočega vladovanja (Hardt in Negri, 2010). Syriza uporablja pojem upanja, in to v smislu sposobnosti ljudi, da v kolektivnem delovanju takoj popravijo zaradi krizne diktature raztrgano družbeno tkivo. Takšno upanje se je rodilo v četrtinskih skupščinah, ki so začele organizirati družbene potrebe, v zasedenih gledališčih, praksah socialnih klinik in tako naprej, ki so bile odgovor na doktrino šoka.¹⁰ V nasprotju s hegemonijo je upanje postnacionalen koncept. Je subvertirano vladovanje. Vladovanje, ki se vzpostavlja na osnovi nastanka izrednih razmer (Hardt in Negri, 2010), brez jasnega okvira legalnosti, kot streljenje, ki se legalizira *a posteriori*, kot volja do moči. Upanje je praksa vstajniškega vladanja onkraj dihotomije anarhija – suverenost. Je logika vladanja, ki se uveljavlja na ravni Evropske unije in nasploh na ravni nastajanja postnacionalne globalne vladavine. Zakaj ne bi subvertirali te nove oblike vladanja in jo uporabili v prid razlaščenih, v prid 99 odstotkov?

Mnogoterost diskurza vstaj in njegovo redčenje v Sloveniji

Teoretična in praktična vprašanja, ki jih naplavi dramatičen razvoj nove generacije globalnih vstaj, se z vso silovitostjo odpirajo tudi v času vstaj v Sloveniji. Njihov začetek v Mariboru nas pripelje na teren finančnega kapitalizma in novih bojev proti izkoriščanju in gospodstvu. Revolt zaradi radarjev v javno-zasebnem partnerstvu ni banalen, ampak paradigmatski razlog. Finančni kapitalizem vleče presežno vrednost v obliki rent iz celotne družbe in politično kapitalске hobotnice so ključni akterji novodobnega izkoriščanja (Kurnik, 2013). Domnevna banalnost razlogov za vstajo v Mariboru pa je zgolj začetek medijskega, političnega in civilnodružbenega omalovaževanja vstaj. Te so večinoma razumljene kot neartikuliran izraz nezadovoljstva, ki mu je treba dati vsebino in zahteve. Redčenje diskurza vstaj, ali bolje redčenje diskurzivnih in nediskurzivnih praks vstaj, se kaže kot največja nevarnost njihovemu potencialu, da radikalno spremenijo družbo. Redčenje se vidi v poudarjanju dihotomije nasilje – nenasilje, katerega posledica je kriminalizacija vsake konfrontacije z režimom korupcije in policijo ter udomačitev miroljubnega dela vstaj. Povsod padajo iz omar marksistično-leninistični okostnjaki v obliki pozivov k oblikovanju partije, ki bo dala pravo zavest vzklikanju »Lopovi!« in metanju granitnih kock. V Cankarjevem domu dajejo univerzalni intelektualci tej praznosti vstaj smisel in idealističen smoter, ki je dobrobit naroda. Osemdeseta se vračajo kot zaklinjanje nedokončanega državotvornega projekta in kot poskusi ponovnega odkritja nacionalne enotnosti z brisanjem razlik. Socialistična revolucija se vrača kot od medijev podprta propagandna platforma. Ob tem se nihče ne vpraša, zakaj mediji tako hlatajo po vseh »alternativah«, če le predpostavljajo uveljavitev z volitvami. Verjetno ne bomo zgrešili, če rečemo, da je njihov namen rešiti predstavnštvo za vsako ceno. Vladavina ljudstva ne sme nastati na ulicah in z uporom. Zato imamo

v Mariboru političen proces proti domnevnim izgrednikom in povsod delujočo policijsko normo, da morajo biti vstaje mirne. Monopol nad silo je vendarle temelj buržoazne države, nekoč in danes. Kdor hoče postati del dvorne politike, mora pokazati, da je sposoben vzpostaviti hegemonijo in nadzor nad vstajami.

Redčenje diskurza vstaj ima realne politične učinke. Debate postajajo abstraktne, socialna dimenzija izginja, vstaje se iz ulic potiska v volilne procedure. Redčenje diskurza vstaj nas ponovno vrača v primež neoliberalizma, ki je politično teoretsko utemeljen v izganjanju resnice iz politike. Mnogotere, družbeno umeščene in utelešene resnice, ki se izraža in proizvaja zgolj v družbenih konfliktih in antagonizmih. Zato je vloga teoretične prakse omogočiti produkcijo mnogoterosti izjav vstaj, njen imperativ je omogočiti svobodno proizvajanje razlik. Zagrabiti subjektiviteto tam, kjer je izkoriščana, in tam, kjer se upira, in tako sprožene moči sestaviti v projekt radikalne družbene transformacije. Upanje ostaja. Ne glede na uspešnost te naloge, ne glede na to, ali bodo ljudske vstaje našle avtonomijo, se izvile iz dinamike spopada med obstoječimi elitami, kot se je zgodilo v Mariboru, ko je šlo ljudstvo z izgredi in geslom, da so vsi »gotovi«, po svoje. Vedno smo se spraševali, kaj je podtalnega v tej deželi, kaj je zamolčana tradicija upiranja, na katero bi lahko pripeli osvobodilne projekte. To so vstaje. Čas je, da resno študiramo njihovo preteklost in postajanje. V izmenjavi izkušenj vstaj od Tunizije do Slovenije. Temu bo namenjena naslednja številka Časopisa za kritiko znanosti.

Literatura

- DELEUZE, G. in GUATTARI, F. (1987): *Mille plateaux*. Paris, Les éditions de minuit.
- GRAEBER, D. (2011): *Occupy Wall Street Rediscovered the Radical Imagination*. *Guardian*, 25. september. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2011/sep/25/occupy-wall-streetprotest>. (4. december 2012).
- HAMDJ, M. in MEJRI, K. (2011): *Neuf mois après la révolution, le mouvement des jeunes chômeurs diplômés ne faiblit pas en Tunisie*. Dostopno prek: <http://observers.france24.com/fr/content/20110930-9-mois-apres-revolution-mouvement-jeunes-chomeurs-diplomes-faiblit-pas-tunisie> (6. februar 2013).
- HARDT, M. in NEGRI, A. (2010): *Skupno*. Ljubljana, Študentska založba, Časopis za kritiko znanosti.
- HESSEL, S. (2010): *Indignez-vous!* Paris, Indigène éditions.
- JURIS, J. S. (2012): Reflections on #Occupy Everywhere: Social media, public space, and emerging logics of aggregation. *American Ethnologist* 39(2): 259–279.
- KLEIN, N. (2011): *Occupy Wall Street: The Most Important Thing in the World Now*. Dostopno prek: <http://www.thenation.com/article/163844/occupy-wall-street-most-important-thing-world-now> (6. februar 2013).
- KURNIK, A. (2009): Aktivistična raziskava, biosindikalizem in subjektiviteta migrantskih delavcev. *Časopis za kritiko znanosti* 238: 53–65.
- KURNIK, A. (2013): *Gre za naša življenja in dostojanstvo (Kje vidim pomen ustajniške splošne stavke)*. Dostopno prek: <https://n-1.cc/blog/view/1565642/gre-za-nasa-zivljenja-in-dostojanstvo-kje-vidim-pomen-ustajniške-splosne-stavke> (6. februar 2013).
- LÓPEZ, I. in RODRÍGUEZ, E. (2011): *The Spanish Model*. Dostopno prek: <http://www.observatoriometropolitano.org/2011/06/13/the-spanish-model/> (6. februar 2011).
- MARAZZI, C. (2010): *The Violence of Financial Capitalism*. New York, Semiotext(e).
- MISSAUI, N. (2011): *Dégage Dégage Dégage Ils ont dit Dégage*. Tunis, Éditions Franco-Berbères.
- NEGRI, A. (2011): *Lettre à un ami tunisien*. Dostopno prek: <http://multitudes.samizdat.net/Lettre-a-un-ami-tunisien> (6. januar 2013).

- RAZSA M. in KURNIK, A. (2012): The Occupy Movement in Žižek's Home Town: Direct democracy and a politics of becoming. *American Ethnologist* 39(2): 238–258.
- STEIDEL, A. in GRIZIOTTI, G. (2011): *Production du commun, réseaux et bio-hypermedia*. Dostopno prek: <http://savoircommuns.org/reseaux-et-bio-hypermedia/> (6. februar 2013).
- TORET MEDINA, J. (2012): *Una mirada tecnopolítica sobre los primeros días del #15M*. Dostopno prek: <http://www.universidadnomada.net/spip.php?article380> (6. februar 2013).